

Περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση

*Τρύφωνας Κωστόπουλος**

1. Εισαγωγή

Η εξισορρόπηση των περιφερειακών και ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων στην ΕΟΚ αποκτούν όλο και περισσότερο ιδιαίτερο οικονομικοπολιτικό ενδιαφέρον, ενώ παράλληλα αναδείχνονται σε οικονομικό πεδίο, το οποίο προσεγγίζεται από διαφορετικές ταξικές σκοπιές και επιστημονικές αναλύσεις. Άλλωστε η επιτροπή της ΕΟΚ το 1975 με την δημιουργία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Π.Α.), εκτός από την άμεση αναγνώριση του προβλήματος, επιθυμεί να παρέμβει ενεργά και να διαμορφώσει την κοινοτική πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης. Με την ψήφιση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης το πρόβλημα τοποθετείται στη σύγχρονη διάστασή του. Η πολιτική συνοχή και η σύγκλιση των οικονομιών της κοινότητας εντάσσονται στην προωθούμενη Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Οι σύγχρονες, αλλά και ταχύρρυθμες διαδικασίες που επεξεργάζονται οι ισχυροί εταίροι, έχουν σαν επακόλουθο την άνιση περιφερειακή καπιταλιστική ολοκλήρωση. Συστατικό στοιχείο της άνισης υπερεθνικής ολοκλήρωσης που ασκεί η ΕΟΚ γίνεται για ευνόητους λόγους και η αντιμετώπιση του ελληνικού περιφερειακού προβλήματος. Για την καλύτερη διερεύνηση του ζητήματος θα προσεγγίσουμε τις οικονομικές ανισορροπές στο σύνολό τους και όχι αποσπασματικά. Οι κρατικές διαφορές στο επίπεδο ανάπτυξης των χωρών-με-

* Λέκτορας στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

λών της Κοινότητας προσδιορίζουν το γενικό επίπεδο των περιφερειακών ανισοτήτων. Η αποσπασματική εξέταση των ανισοροπιών στην εσωτερική δομή των κρατών-μελών, που κι αυτή έχει το ενδιαφέρον της, μπορεί να μας οδηγήσει σε γενικευμένες απλουστεύσεις. Από το ειδικό θα προκύπτει το γενικό αδυνατώντας να συλλάβουμε την διαλεκτική σχέση μεταξύ γενικού και ειδικού. Αλλά στη φύση, το ειδικό και το γενικό είναι αλληλένδετα, τα μικρά υπάρχουν μόνο στη σχέση που οδηγεί στο γενικό, το γενικό υπάρχει μόνο στο μερικό, διαμέσου του μερικού. Αυτό θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε την σχηματική παρουσίαση των περιφερειακών ανισοτήτων, στην οποία αρκετοί εύκολα προσχωρούν, τονίζοντας την συναρτησιακή σχέση, μεταξύ του γενικού εθνικού επιπέδου ανισοροπίας και του αντίστοιχου περιφερειακού.

Αντίθετα λοιπόν με τα σύγχρονα ρεύματα «προοδευτικά» και «συντηρητικά» που εύκολα υποκύπτουν στον ταμειακό χαρακτήρα των διαρθρωτικών ταμείων της Ε.Ο.Κ., αδυνατώντας όμως να επιτύχουν τις αναγκαίες διαμεσολαθήσεις μεταξύ γενικού και ειδικού, μπορεί να μελετηθεί ο ταξικός χαρακτήρας της περιφερειακής πολιτικής που ασκεί η Κοινότητα. Οι στόχοι των Σχεδίων Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ) τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ), η πολιτική του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ), του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ), καθώς και τα επιμέρους ειδικά προγράμματα, δεν μπορούν να εξετάζονται αποσπασματικά, αλλά πρέπει να τοποθετούνται στη σωστή τους διάσταση. Αυτό άλλωστε επιβεβαιώνουν και οι αλλαγές στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες δεν τραβούν αφηρημένα το ενδιαφέρον της Ε.Ο.Κ., αλλά ελκύουν σημαντικούς από τους πόρους της. Έτσι οι θιασώτες της ένταξης, παλιοί και νέοι, κάτω από το κράτος αυτών των αλλαγών αισθάνονται προβληματισμένοι. Διότι απολυτοποιούν την ειδική πολιτική της ΕΟΚ με αποτέλεσμα την πλήρη σύγχυση, την συγκάλυψη όπως και τον εξωραϊσμό της Κοινής Αγοράς. Το δέντρο σ' αυτή την περίπτωση εύκολα κρύβει πίσω του το απέραντο δάσος των ανισοροπιών στο χώρο.

2. Θεωρητικές απόψεις για την άνιση ανάπτυξη

Για την πληρέστερη κατανόηση του θέματος, κρίνουμε απαραίτητη την συνοπτική παράθεση των βασικών οικονομικών θεωριών που ερμηνεύουν το φαινόμενο της άνισης ανάπτυξης στο χώρο. Όπως θα παρατηρήσουμε στη συνέχεια, τελικά οι διαφορετικές απόψεις τείνουν να συγκροτήσουν δύο διαμετρικά αντίθετα ρεύματα.

Το πρώτο ρεύμα διακατέχεται από την αντίληψη μιας «αταξικής» ανάπτυξης και συνεπώς ενός ουδέτερου οικονομικού προγραμματισμού. Αποφεύγει θα λέγαμε συνειδητά να δώσει μια πειστική απάντηση. Ανάπτυξη για ποιόν και γιατί; Προς όφελος ποιων κοινωνικών δυνάμεων; Το δεύτερο ρεύμα βρίσκεται ακριβώς στον αντίποδα του πρώτου και στηρίζεται στην αντίληψη της ταξικότητας της ίδιας της Πολιτικής Οικονομίας, όπως και κάθε οικονομικού προγραμματισμού, κεντρικού ή περιφερειακού.

Αρχίζουμε την παρουσίαση των οικονομικών θεωριών με την νεοκλασική ανάλυση της ανάπτυξης. Η θεωρία αυτή έχει σαν βασικές υποθέσεις της, ότι ο χώρος συγκροτείται σαν ενιαίος, είτε αναφερόμαστε σε μια χώρα, ή σε μια κοινότητα χωρών ή και σ' όλο τον κόσμο όπου επιπρόσθετα η παραγωγικότητα, αλλά και η κατανάλωση, είναι ομοιόμορφα κατανεμημένες. Τότε μια τυχαία ή και προγραμματισμένη προώθηση της ανάπτυξης σ' ένα αυτόνομο χωρικό σημείο θα έχει σαν συνέπεια οι δυνάμεις της αγοράς όπως υποστηρίζουν οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι Walter Isard και Vera Lutz, να «επαναφέρουν την ισορροπία της ανάπτυξης και στις γύρω περιφέρειες του πόλου ανάπτυξης»¹.

Η απολυτοποίηση του ρόλου της αγοράς και των μηχανισμών της, οδηγεί αναγκαστικά τους υποστηρικτές της νεοκλασικής ανάλυσης, στην λαθεμένη αντίληψη ότι και τα μέτρα της περιφερειακής πολιτικής, οφείλουν να στοχεύουν στην διόρθωση των ατελειών της αγοράς. Είναι αυτονόητο ότι οι νεοφιλελεύθερες οικονομικές προσεγγίσεις που τελευταία στη χώρα μας βρίσκουν αρκετούς και «προοδευτικούς» υποστηρικτές, αλλά και πρόσφορο έδαφος για εύκολη, «ανανεωτική» προπαγάνδη της ΕΟΚ, έχουν σαφή επιστημονική αναφορά την νεοκλασική ανάλυση της ανάπτυξης.

Η νεοκλασική προσέγγιση έτυχε οξείας κριτικής και από τον χώρο των αστών οικονομολόγων, οι οποίοι δεν δίστασαν να εντοπίσουν τις προφανείς αδυναμίες της αγοράς και των μηχανισμών

της για την εξισορρόπηση των περιφερειακών ανισοτήτων στο χώρο. Κύρια κριτική σ' αυτή την αντίληψη άσκησε ο οικονομολόγος Myrdal, υποστηρίζοντας ότι «οι οικονομικές δυνάμεις της αγοράς τείνουν να αυξήσουν τις περιφερειακές ανισότητες παρά να τις μειώσουν, με άμεση συνέπεια την απομύζηση της ανάπτυξης από τον πόλο της περιφέρειας ή και την επέκταση της ανάπτυξης στην περιφέρεια»². Τα spread effects, δηλαδή η επέκταση ή διάχυση της ανάπτυξης προς την περιφέρεια, σύμφωνα με τον συγγραφέα, εξουδετερώνονται από την απομύζηση της ανάπτυξης στις λιγότερες αναπτυγμένες χώρες.

Το 1955 ο Γάλλος οικονομολόγος Francois Perroux επιχειρήσε να προσδιορίσει την ανισομερή ανάπτυξη σαν οικονομικό φαινόμενο που οφείλει την ερμηνεία του στις προωθητικές βιομηχανίες, οι οποίες κατά κανόνα συγκεντρώνονται σε ορισμένα επιλεκτικά χωρικά σημεία, αυστηρά ιεραρχημένα και έτσι έχοντας εξασφαλίσει ένα υψηλό μονοπωλιακό επίπεδο βιομηχανικής υποδομής, επιτυγχάνουν αυτόματα υψηλούς δείκτες στην οικονομική παραγωγικότητα.

Η Πολική θεωρία έτυχε ευρείας εφαρμογής και χρησιμοποιήθηκε σαν μέσο περιφερειακής πολιτικής, χωρίς όμως να επιτύχει την εξισορρόπηση των περιφερειακών ανισοτήτων, όπως πολύ εύστοχα επισημαίνει ο A. Hirschman ότι «εάν η οικονομική ανάπτυξη εμφανισθεί σ' ένα χώρο – και η ανάπτυξη ποτέ δεν εμφανίζεται στον ίδιο χρόνο σ' όλο το χώρο – τότε κυρίαρχες δυνάμεις ωθούν σε μια χωρική συγκεντρωποίηση της οικονομικής ανάπτυξης στον ίδιο αυτό χώρο»³. Συνεπώς αυτό που επιχειρεί η Πολική θεωρία είναι να εντοπίζει τα προβλήματα, αδυνατώντας όμως να υποδείξει τις μεθόδους και την πολιτική που θα υπερβαίνουν την περιφερειακή κρίση. Στο χώρο της αστικής πολιτικής οικονομίας κυριαρχούν και διάφορες άλλες επιμέρους τεχνοκρατικές εκδοχές (τεχνοπόλεις, τεχνολογικά πάρκα, ενδογενής ανάπτυξη, περιφερειοποίηση της πολιτικής κ.τ.λ.), με αξιόλογο επιστημονικό ενδιαφέρον. Η παράθεσή τους όμως θα ξεπερνούσε τους στόχους αυτού του άρθρου.

Στη συνέχεια θα επιχειρηθεί μία συνοπτική παρουσίαση της μαρξιστικής αντίληψης για την άνιση ανάπτυξη η οποία διατυπώνει την άποψη, ότι η άνιση ανάπτυξη αποτελεί δομικό στοιχείο της καπιταλιστικής συσσώρευσης, και αυτό γιατί «η ανισομετρία και ο αλματικός χαρακτήρας της ανάπτυξης των διαφόρων επιχειρήσεων, των διαφόρων κλάδων της βιομηχανίας των διαφόρων χωρών είναι αναπόφευκτες στις συνθήκες του καπιταλισμού»⁴, με άμεση συνέπεια η κεφαλαιοκρατική συσσώρευση σε

μια σειρά χώρες να λάβει εκρηκτικές διαστάσεις, αναπαράγοντας μ' αυτό τον τρόπο τα πλούτη και την εξαθλίωση.

Δηλαδή η μαρξιστική προσέγγιση θεωρεί ότι οι περιφερειακές ανισότητες απορρέουν πάνω στη βάση κυρίαρχων σχέσεων κοινωνικής αναπαραγωγής, οι οποίες διαρκώς αναπαράγονται σαν αποτέλεσμα του διαφορικού ποσοστού κέρδους που περιέχουν τα διάφορα ομοειδή προϊόντα, στη σφαίρα της κυκλοφορίας. Με συνέπεια οι βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες χρησιμοποιώντας εξελιγμένη τεχνολογία στην παραγωγική διαδικασία, να γίνονται περισσότερο ανταγωνιστικές, στις δε οικονομικές τους σχέσεις με τον υπόλοιπο κόσμο, να απολαμβάνουν υψηλά συγκριτικά πλεονεκτήματα.

Η μονοπώληση της τεχνολογίας από μία ηγετική ομάδα ανεπτυγμένων κρατών και η άνιση ανταλλαγή συνέβαλλαν ώστε να διαψευσθούν οι βάσιμα στηριγμένες ελπίδες αρκετών χωρών για οικονομική ανάπτυξη, πραγματοποιώντας μεγάλες επενδύσεις στη βιομηχανία. Κι αυτό γιατί ταυτόχρονα οι υψηλά αναπτυγμένες χώρες σημείωσαν μεγαλύτερους ρυθμούς αύξησης στα κατά κεφαλή προϊόντα τους, διευρύνοντας μ' αυτό τον τρόπο ακόμα περισσότερο το χάσμα στα επίπεδα ανάπτυξης. Για παράδειγμα τα έτη 1960-76 οι βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες «σημείωσαν μέσο ρυθμό αύξησης στο κατά κεφαλήν εισόδημα κατά 3,4%, οι χώρες με μέσο επίπεδο ανάπτυξης σημείωσαν αύξηση κατά 2,8% και τέλος οι χώρες με τα μικρότερα εισοδήματα και τον μικρότερο βαθμό εκβιομηχάνισης σημείωσαν αύξηση στο κατά κεφαλήν εισόδημα μόνο κατά 0,9%»⁵. Το χάσμα που χωρίζει τις οικονομικά καθυστερημένες χώρες από τις αναπτυγμένες και τεχνολογικά προηγμένες συνεχώς διευρύνεται.

3. Η διάσταση του ελληνικού περιφερειακού προβλήματος

Συσχετίζοντας τις περιφερειακές και ενδοπεριφερειακές ανισότητες της Ελλάδας με αυτές της Κοινής Αγοράς δεν πρέπει να ξεχνάμε να κάνουμε τις συγκρίσεις μας και στο γενικό κοινοτικό επίπεδο. Κι αυτό γιατί διατρέχουμε τον κίνδυνο απομονώνοντας την πολιτική της Κοινότητας και μελετώντας αποσπασματικά μόνο την περιφερειακή οικονομική πολιτική (ΣΠΑ, ΕΤΠΑ, ΕΚΤ, ΕΓΤΠΕ, κ.τ.λ.) μπορεί να μας οδηγήσει είτε σε λανθασμένες απλουστεύσεις ή να υποβαθμίσουμε την συμμετοχή της χώρας μας στην Ε.Ο.Κ.

Η άνιση περιφερειακή ανάπτυξη οφείλεται κυρίως στην οικονομική πολιτική που εφαρμόστηκε μεταπολεμικά στην χώρα μας, η οποία παρά τις όποιες περιορισμένες συγκλίσεις, εξακολουθεί να εφαρμόζεται και το 1981 όπου γινόμαστε και τυπικά ισότιμο μέλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Αυτή η πολιτική των ελληνικών Κυβερνήσεων ήταν βαθειά επηρεασμένη από την φιλοσοφία ανάπτυξης που ακολούθησαν οι δυτικές χώρες που «έδωσαν τουλάχιστον στην αρχή της μεταπολεμικής περιόδου ελάχιστη σημασία στους μηχανισμούς χωρικής κατανομής της παραγωγής, ιδιαίτερα ανάμεσα στις περιφέρειες κάθε χώρας που αφέθηκαν στην λειτουργία της αρχής του συγκριτικού πλεονεκτήματος»⁶, πολιτική που στην Ελλάδα λειτούργησε με κριτήρια τις προτεραιότητες των πολυεθνικών κυρίως, αλλά και ντόπιων μονοπωλίων και μάλιστα με βασική επιδίωξη το γρήγορο και άμεσο κέρδος. Έτσι παρά τις σημαντικές αλλαγές που σημείωσε η εθνική οικονομία στους δείκτες ανάπτυξης, οι διαρθρωτικές αδυναμίες της εξακολουθούν να παραμένουν το υπαριθμόν ένα πρόβλημα.

Άλλωστε οι περισσότεροι συγγραφείς που ασχολούνται με τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, αναγνωρίζουν ότι «η κυριότερη αδυναμία της ελληνικής οικονομίας, συνίσταται στο γεγονός ότι δεν έχει σύγχρονη αυθυπόστατη, αυτοδύναμη βιομηχανική, επιστημονική, τεχνική βάση, δεν είναι σε θέση να πραγματοποιήσει μόνη της ανανέωση, ανάπτυξη, εκσυγχρονισμό των παραγωγικών και τεχνολογικών διαδικασιών και περιορίζεται στις αντιγραφές και εφαρμογές προτύπων του εξωτερικού»⁷. Ο κίνδυνος μηχανιστικής μεταφοράς ξένων προτύπων αυξάνει όλο και περισσότερο όσο η χώρα μας ενσωματώνεται στην Κοινή Αγορά. Επισημαίνουμε αυτόν τον κίνδυνο και τούτο γιατί η χώρα μας συμμετέχοντας με άνισους όρους στην διαδικασία της κοινοτικής ολοκλήρωσης, οξύνει το μέγεθος του υπαρκτού περιφερειακού προβλήματος.

Εξάλλου δεν είναι λίγοι εκείνοι που ομιλούν πολύ έντονα για την διάσταση αυτού του προβλήματος και το κατατάσσουν σαν «πρώτο εθνικό πρόβλημα, με πολύ σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομική και κοινωνική εξέλιξη της χώρας»⁸. Ολόκληρη η ελληνική ύπαιθρος μπορεί να χαρακτηριστεί σαν προβληματική περιφέρεια, που κάνει προβληματική και υποτονική την κοινωνική ζωή, φαινόμενο που δικαιολογείται «το μεγάλο άνοιγμα στο γενικό πλαίσιο ζωής ανάμεσα στην πόλη και την ύπαιθρο και όχι η "εύκολη ζωή" ή οι εισοδηματικές διαφορές συντηρούν σήμερα το ρεύμα της αστυφιλίας»⁹.

Επιγραμματικά θα λέγαμε ότι όλες οι προσπάθειες πριν το κα-

θεσώς της ένταξης επικεντρώθηκαν, μάλλον ανεπιτυχώς, στην αποσυμφόρηση των οικονομικών δραστηριοτήτων της υδροκέφαλης πρωτεύουσας κατά κύριο λόγο, αλλά και της περιοχής της Θεσσαλονίκης. Η σύγκλιση που παρουσιάζουν οι υπόλοιπες περιφέρειες στα κατά κεφαλήν ΑΕΠ, σε σχέση μ' αυτό της Αττικής, είναι περισσότερο φαινομενική παρά πραγματική. Η τάση αυτή δεν είναι αποτέλεσμα μιας ενδογενούς τοπικής - περιφερειακής ανάπτυξης, αλλά την προκάλεσε ειδικά το μεγάλο κύμα της μετανάστευσης προς την Αθήνα-Θεσσαλονίκη ή και το εξωτερικό, με συνέπεια το καινούργιο προϊόν αυτών των περιφερειών να αναλογεί σε μικρότερο πληθυσμό.

4. Οι περιφερειακές ανισότητες υπό το πρίσμα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης

Η νεοκλασική θεώρηση της ανάπτυξης βρίσκει την πλήρη εφαρμογή της στην *νεοσυντηρητική αναδιάρθρωση* που ακολουθούν οι κυρίαρχες δυνάμεις της ΕΟΚ, ως αντικειμενική διαδικασία που απορρέει από την δομή της *καπιταλιστικής ανασυγκρότησης*, η οποία έχει σαν βάση της την νεοσυντηρητική αντίληψη για την ανάπτυξη. Η αγορά λοιπόν ανάγεται σε πανάκεια και ζωτικό μέσο για την υπέρβαση της δομικής κρίσης που διέρχεται ο καπιταλιστικός κόσμος. Τον προηγούμενο ισχυρισμό μας τον επιβεβαιώνει ο «φτωχός» προϋπολογισμός της κοινότητας (1% του ΑΕΠ της Ε.Ο.Κ.), μέσω του οποίου είναι ουτοπία να αναμένεται μια δυναμική παρέμβαση της Κοινότητας στις προβληματικές περιφέρειες του Νότου, ώστε να ξεπεράσουν τις χρόνιες διαρθρωτικές τους αδυναμίες.

Η απογείωση των οικονομιών του Νότου συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, αποδείχεται μάταιη προσδοκία επειδή οι νόμοι της αγοράς σε κάθε περίπτωση, είναι αναγκασμένοι να κάνουν την δική τους επιλογή, δηλαδή την καθήλωση των προβληματικών οικονομιών στην πίστα του διαδρόμου, παρακολουθώντας την κούρσα των υψηλά αναπτυγμένων χωρών σαν φτωχοί συγγενείς.

Η ένταξη της χώρας μας στην Ε.Ο.Κ. βρίσκει την οικονομία μας, μαζί με τις άλλες χώρες της Μεσογειακής λεκάνης, να αντιμετωπίζει τα χρόνια διαρθρωτικά της προβλήματα, τα οποία μπορούν να αποθούν κρίσιμα και να καταστήσουν την ίδια την ένταξη υπό αίρεση. Αυτό το υποδηλώνουν και τα επόμενα στοιχεία,

τα οποία θα λέγαμε ότι μας προειδοποιούν ανάβοντας το σήμα συναγερμού για την ελληνική οικονομία αφού το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελλάδας το 1981, την πρώτη χρονιά της συμμετοχής της, ήταν το 58,4% του μέσου όρου της Ε.Ο.Κ. Το 1988, μέσα από μια συνεχή κατολίσθηση, υπολογίζεται να έχει πέσει στο 52,6% σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Επιτροπής. Το 1980, πριν μπούμε στην Ε.Ο.Κ. το συνολικό ελληνικό ΑΕΠ ήταν το 1,3% του κοινοτικού, στο οποίο συμπεριλαμβάνεται και η Ισπανία και η Πορτογαλία, που τότε δεν ήταν μέλη. Το 1988 έχει πέσει στο 1,07%¹⁰, επιβεβαιώνοντας με τον καλύτερο τρόπο την δομική αδυναμία της Κοινής Αγοράς να προωθήσει αρκετά επιτυχώς μια ισόρροπη περιφερειακή κατανομή της ανάπτυξης. Γι' αυτό άλλωστε και ο *Οικονομικός Ταχυδρόμος* (15-3-1990) υπογραμμίζει ότι δεν υπάρχει ενδιαφέρον των ισχυρών εταίρων για την ελληνική οικονομία, διότι αυτό μετατοπίζεται διαρκώς προς ανατολάς.

Για το λόγο αυτό ασκούνται άμεσες πιέσεις στην ελληνική Κυβέρνηση, ώστε αρχικά να συναινέσει στον περιορισμό των επιδοτήσεων των αγροτικών προϊόντων με τελικό στόχο την κατάργησή τους. Ενώ δεν αναμένεται αυτοί οι πόροι να ενισχύσουν τα διαρθρωτικά ταμεία, στην προσπάθειά τους για άμβλυση των περιφερειακών ανισοτήτων, η Επιτροπή προσανατολίζεται να κατευθύνει αυτά τα ποσά προς τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες. Διότι τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που προσφέρονται από αυτές τις χώρες, προς τις ευρωπαϊκές, τις αμερικανικές και τις ιαπωνικές εταιρείες είναι πολύ σημαντικά. Αυτό το επιβεβαιώνει η πρωτοβουλία που ανακαλύφθηκε για την δημιουργία ειδικής τράπεζας, η οποία θα έχει σαν στόχο την οικονομική «ανόρθωση» των χωρών της πρώην σοσιαλιστικής κοινότητας και το πέρασμά τους στην οικονομία της αγοράς. Ακόμα οι ανεπτυγμένες χώρες της Ε.Ο.Κ., με πρώτη την ενοποιημένη Γερμανία, προχωρούν, είτε σε άμεσες επενδύσεις, ή εξαγοράζοντας νευραλγικές επιχειρήσεις («Scoda») ή από κοινού με τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες δημιουργούν μικτές επιχειρήσεις. Δηλαδή η περιθωριοποίηση των χωρών της Μεσογειακής λεκάνης, στην προοπτική που διαγράφεται με την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, όλο και περισσότερο φαντάζει σαν μια αντικειμενική πραγματικότητα.

Το χάσμα που χωρίζει τον αναπτυγμένο «Βορρά» σε βάρος του προβληματικού «Νότου» αναπαράγεται και μάλιστα σε διευρυμένη βάση και στα πλαίσια της Κοινότητας. Το άνισο αυτό status quo που λειτουργεί προς όφελος των βιομηχανικά αναπτυγμένων χωρών, αναπαράγεται πάνω στο γνωστό νόμο συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης του κεφαλαίου, που επιβεβαιώννε-

ται όλο και με πιο σύγχρονες μεθόδους. Για παράδειγμα «η συνολική χρονιάτικη κυκλοφορία των κεφαλαίων των 25 μεγαλύτερων βιομηχανικών και τραπεζικών συγκροτημάτων της Ευρώπης ξεπερνάει δύο φορές τον προϋπολογισμό της Γαλλίας. Η επίδρασή τους είναι ανάλογη με το ύψος των χρηματικών μέσω τους, οι Πρόεδροί τους είναι οι πραγματικοί κύριοι της Ευρώπης»¹¹. Όπως παρατηρούμε οι νόμοι της αγοράς είναι αδυσώπητοι και δεν τυγχάνουν οποιασδήποτε αναστολής, αλλά εφαρμόζονται κατά γράμμα παρά τις όποιες δυσaréσκειες και απογοητεύσεις μερικών αφελών που ονειρεύονται μια διαφορετική εξέλιξη. Η κυριαρχία των ισχυρών μονοπωλίων στην Ε.Ο.Κ. είναι δρόμος χωρίς επιστροφή. Πρέπει να είναι κανείς πραγματικά αφελής να πιστεύει για παράδειγμα ότι το πετρελαϊκό μονοπώλιο της πολυεθνικής «Shell» της οποίας το κυκλοφοριακό κεφάλαιο υπερβαίνει το συνολικό εθνικό ποσό της Νορβηγίας, θα αξιολογήσει αυτή του τη δύναμη προς όφελος των φτωχών οικονομικών του «Νότου».

5. Το μέγεθος των περιφερειακών ανισοτήτων στην Ε.Ο.Κ.

Η πολιτική της Κοινότητας από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα αντιμετωπίζει το περιφερειακό πρόβλημα δογματικά και το θέτει αντιστορικά. Αυτό συμβαίνει διότι προσεγγίζει το ζήτημα σαν ειδικό φαινόμενο, αδυνατώντας να το δει διαλεκτικά και στην ολότητά του. Είναι καιρός όμως η Κοινότητα να αντιμετωπίσει το πρόβλημα στις αιτίες που το τροφοδοτούν και να μην αναλώνεται ασκόπως στις συνέπειες της περιφερειακής κρίσης. Αυτό υποδηλεί και η θέση που διατύπωσε ο Peter Schmidhuber μέλος της επιτροπής για οικονομικά θέματα, ο οποίος προλογίζοντας την Δέκατη Τρίτη Έκθεση αναφέρει: «η περιφερειακή πολιτική θεμελιώνεται στο προοίμιο της Συνθήκης της Ρώμης, που ορίζει ότι η αποστολή της Ε.Ο.Κ. είναι η προώθηση της αρμονικής ανάπτυξης των οικονομικών δραστηριοτήτων της»¹².

Η πορεία που διέγραψε η Κοινή Αγορά σ' αυτό το ζήτημα είναι πια γνωστή, ώστε κι αυτή η έκθεση να διαπιστώνει ότι «οι περιφερειακές ανισότητες, όσον αφορά την παραγωγή, την απασχόληση και τις υπάρχουσες υποδομές, αυξήθηκαν με την τελευταία διεύρυνση της Κοινότητας»¹³.

Οι προοπτικές που διαγράφονται, ιδιαίτερα ύστερα από την ψήφιση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (1-7-87) και την ενιαία

εσωτερική αγορά, δεν φαίνονται να είναι αισιόδοξες. Γεγονός που η ίδια η Επιτροπή επισημαίνει εύστοχα αναφέροντας ότι αυτή η προοπτική «περικλείει πιθανά και κάποιους κινδύνους όπως είναι το ενδεχόμενο να μην αντιδράσουν οι μειονεκτικές περιοχές με τον απαιτούμενο δυναμισμό. Υπάρχει επίσης ο φόβος ότι η ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων, υπηρεσιών και κεφαλαίων θα ευνοήσει καταρχήν τις περιοχές με την πιο αναπτυγμένη οικονομία»¹⁴.

Εδώ είναι ευδιάκριτος ο τεχνοκρατικός τρόπος προσέγγισης ενός υπαρκτού προβλήματος και η συγκάλυψη της ταξικότητάς του. Αυτό έχει σαν επακόλουθο οι τεχνολογικά καθυστερημένες χώρες της Κοινότητας (Ιρλανδία, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία και Ελλάδα), οι οποίες ενώ αποτελούν το 40% του πληθυσμού της, να αντιπροσωπεύουν μόλις το 10% της κοινοτικής δραστηριότητας στον τομέα της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης. Η Γερμανία, η Γαλλία και η Μ. Βρεταννία καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος της δραστηριότητας στον τομέα της έρευνας και της τεχνολογίας. Συχνά η τεχνολογική απόσταση είναι πολύ μεγαλύτερη από την οικονομική. Η τελευταία διαπίστωση αν συνδυαστεί με την δομική αδυναμία της ΕΟΚ να επιτύχει σύγκλιση των περιφερειακών ανισοτήτων, τότε είναι περισσότερο σαφές, ότι επικείται μια δραματική τεχνολογική επέλαση των προηγμένων μελών, σε βάρος των τεχνολογικά καθυστερημένων. Τα κάθε λογής τεχνολογικά πάρκα και τα κέντρα τεχνολογικής πληροφόρησης, κατά κανόνα, τίθενται στην υπηρεσία των κρατών μελών, που μονοπωλούν την έρευνα και κατέχουν την τεχνογνωσία.

Τα τελευταία 13 χρόνια που διπλασιάστηκε ο αριθμός των μελών της κοινότητας, βάθυνε ακόμα περισσότερο ο βαθμός ανομοιογένειάς της. Το 1/5 του πληθυσμού της αναγκάζεται να ζει στις καθυστερημένες περιοχές της, ενώ την δεκαετία του '60 παρατηρήθηκε σημαντική σύγκλιση στο επίπεδο του εισοδήματος κατά 1/3, που ενδέχεται να οφείλει την ερμηνεία του στην ευνοϊκή οικονομική συγκυρία αυτής της περιόδου «ωστόσο η σύγκλιση των εισοδημάτων κατά την περίοδο αυτή οφειλόταν όχι μόνο στον πιο ταχύ ρυθμό ανάπτυξης των περιφερειών που βρίσκονται στις χειρότερες θέσεις, αλλά και στα διαπεριφερειακά μεταναστευτικά ρεύματα»¹⁵.

Τη δεκαετία του '70 τα περιφερειακά μεταναστευτικά ρεύματα μειώθηκαν και σε συνδυασμό με μια αρνητική οικονομική συγκυρία ανακόπηκε η διαδικασία σύγκλισης των εισοδηματικών διαφορών. Πράγματι την περίοδο 1975-85 με κριτήριο την ανεργία στην κοινότητα των 12, οι περιφερειακές ανισότητες αυξήθη-

καν 2,5 φορές.

Η διάσταση του Κοινοτικού Περιφερειακού Προβλήματος είναι πολύ μεγαλύτερο συγκρινόμενο με το αντίστοιχο των Η.Π.Α.. Ειδικότερα «οι περιφερειακές ανισότητες στην Κοινότητα είναι δύο φορές πιο σημαντικές όσον αφορά το εισόδημα και τρεις φορές όσον αφορά την ανεργία απ' ότι στις Ηνωμένες Πολιτείες»¹⁶.

Η επόμενη σημαντική διαπίστωση στην οποία καταλήγει η Επιτροπή είναι ότι οι εθνικές διαφορές στα επίπεδα ανάπτυξης καθορίζουν όλο και περισσότερο το μέγεθος του κοινοτικού περιφερειακού προβλήματος. Αναλυτικότερα «οι ανισότητες όσον αφορά τα εισοδήματα και την απασχόληση οφείλονται κατά 2/3 στις περιφερειακές διαφορές μέσα στα κράτη-μέλη. Μετά από την διεύρυνση της Κοινότητας η πρώτη από τις δύο αυτές συνιστώσες, δηλαδή η διεθνής συνιστώσα έγινε πιο σημαντική, έτσι ώστε οι περιφερειακές ανισότητες στην Κοινότητα με όρους εισοδήματος καταλογίζονται κατά το 1/2 στη μία και το άλλο 1/2 στην άλλη συνιστώσα»¹⁷.

Συνεπώς κατά γενική ομολογία, το εθνικό επίπεδο ανισορροπίας των κρατών μελών της Κοινότητας, αναδειχνεται σε κρίσιμο πρόβλημα που απαιτεί την λύση του. Συνοπτικά θα λέγαμε ότι οι παράγοντες που τροφοδοτούν τις διαρθρωτικές αδυναμίες στα κράτη μέλη της Κοινότητας είναι πρώτα και κύρια: η συμμετοχή τους σ' έναν εκ των προτέρων άνισο διεθνή καταμερισμό της εργασίας, που τον τροφοδοτούν οι τεχνολογικές υστερήσεις, η έλλειψη ικανοποιητικών κονδυλίων για έρευνα, ο μη ικανοποιητικός εξοπλισμός στις υποδομές κ.τ.λ.

6. Το ελληνικό περιφερειακό πρόβλημα και η Ε.Ο.Κ.

Η Κοινότητα, όφειλε κατά την άποψή μας, να αντιμετωπίζει το πρόβλημα, διαμορφώνοντας μια πολιτική κλιμακούμενη σε τρία επίπεδα, στοχεύοντας κυρίως στη γενική σύγκλιση των εθνικών επιπέδων ανάπτυξης. Ειδικότερα οι στόχοι και τα μέτρα της Κοινότητας θα έπρεπε να συγκεντρώνονται στην αντιμετώπιση των προβληματικών παραδοσιακών αγροτικών περιφερειών, αλλά και στις περιοχές που βρίσκονται σε βιομηχανική παρακμή. Οι τρεις στόχοι θα μπορούσαν να λειτουργούν σε διαλεκτική ενότητα, το ειδικό να υποτάσσεται στο γενικό και αντίστροφα.

Η κοινοτική πολιτική ασκείται κυρίως μέσω των διαρθρωτικών

ταμείων, παρακάμπτοντας θα λέγαμε συνειδητά, τα γενικά εθνικά επίπεδα, με συνέπεια την πλήρη υποταγή του γενικού στο ειδικό. Έτσι λοιπόν η Ε.Ο.Κ. για ευνόητους λόγους διαιρείται σε 171 περιφέρειες, μέσω των οποίων ασκείται η περιφερειακή πολιτική. Η ανομοιομορφία των περιφερειών είναι εμφανής, ώστε η Επιτροπή με κριτήριο το ΑΕΠ διαβαθμίζει τις 171 περιφέρειες σε 6 διαφορετικές κατηγορίες. Στην τελευταία θέση βρίσκονται και οι 13 ελληνικές περιφέρειες μαζί με την Πορτογαλία και το μεγαλύτερο μέρος της Ισπανίας και της Ιρλανδίας. Τελευταία μέσα στην Ε.Ο.Κ. έρχεται η περιφέρεια του Βορείου Αιγαίου με 39,9% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ, η δε πιο πλούσια ελληνική περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας με κατά κεφαλήν ΑΕΠ 67,3% του κοινοτικού μέσου κατέχει την 27^η θέση από το τέλος¹⁸. Στην ουρά της περιφερειακής υποανάπτυξης της Κοινότητας μαζί με τις ελληνικές περιφέρειες συνωστίζονται η Εξτρεμούδα (Ισπανία) η Καλαβρία (Ιταλία), καθώς και όλη η Πορτογαλία που θεωρείται μια ενιαία περιφέρεια¹⁹.

Το ενδιαφέρον της Κοινότητας επικεντρώνεται όλο και περισσότερο σε μέτρα πολιτικής που αποβλέπουν μόνο στην προσωρινή βελτίωση των προβληματικών περιφερειών αλλά δυστυχώς «όπως δείχνει η πείρα που αποκτήθηκε τα τελευταία 15 χρόνια η περιφερειακή πολιτική δεν επαρκεί για να επιτευχθεί πραγματική σύγκλιση, αλλά μόνο για να αποτρέψει ακόμα μεγαλύτερες ανισότητες»²⁰. Δηλαδή πρόκειται για μια πολιτική σταθεροποίησης της υπανάπτυξης και όχι για σύγκλιση των εθνικών οικονομιών της Κοινότητας.

Για παράδειγμα τι θα οφελήσει την οικονομία της χώρας μας, που διαρκώς απομακρύνεται από το μέσο κοινοτικό επίπεδο, αν ταυτόχρονα επιτύχει μια σύγκλιση των περιφερειακών και ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων σε εθνικό επίπεδο; Αυτό μπορεί να ερμηνεύεται σαν μια ισόρροπη κατανομή της υπανάπτυξης, δηλαδή πρόκειται για μια ανώφελη εξίσωση προς τα κάτω (ισοκατανομή της μιζέριας).

Η σύμφυτη αδυναμία της Κοινότητας να επιτύχει σύγκλιση των οικονομιών προσκρούει και στα περιοριζόμενα κονδύλια που διαθέτει, αφού «ο κοινοτικός προϋπολογισμός μόλις αντιπροσώπευε το 1986 το 1,03% του κοινοτικού ΑΕΠ»²¹. Οι περιορισμένοι πόροι που διαθέτει η Ε.Ο.Κ. για ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη, καθορίζουν τελικά μια ενδογενή, δομική αδυναμία της Κοινότητας ώστε «σε περιφερειακό επίπεδο, οι ανισότητες μεταξύ πλουσίων και φτωχών περιοχών διευρύνονται σημαντικά κι έτσι επαληθεύεται η θεωρία της παραπέρα συγκέντρωσης των οικο-

νομικών δραστηριοτήτων στα ήδη αναπτυγμένα κέντρα μέσα από τη διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης»²². Οι νόμοι συνεπώς της αγοράς, λόγω απουσίας από την ΕΟΚ θετικής πολιτικής παρέμβασης υπέρ του προβληματικού Νότου, στην προοπτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, τελικά λειτουργούν προς όφελος των ισχυρών εταίρων του Βορρά. Οι χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου δεν κατόρθωσαν να εκβιομηχανιστούν πλήρως, ενώ όλες οι προσπάθειες που συγκέντρωσαν, για την εκμετάλλευση των παραδοσιακών συγκριτικών πλεονεκτημάτων (φυσικοί πόροι) απέβησαν άκαρπες. Το χαμηλό κόστος παραγωγής σιγά-σιγά εξαφανίζεται.

Η ταμειακή αντίληψη στις σχέσεις Ε.Ο.Κ.-Ελλάδας αποδεικνύεται μονόδρομος. Η αντιστροφή της αρνητικής Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης για την χώρα μας καταλήγει σε πραγματική ουτοπία, έτσι η «μεταφορά χρηματικών πόρων από την Κοινότητα, είτε με χρηματοδότηση των Διαρθρωτικών Ταμείων, είτε με τα ΜΟΠ, είτε με δάνεια, όπως το 1985, όχι μόνο δεν οδηγούν στην αντιμετώπιση των γενεσιουργών αιτιών των ανισορροπιών και της επιδείνωσης της βιομηχανικής ανταγωνιστικότητας, αλλά τα ενισχύουν»²³.

Η δομική αδυναμία της Κοινότητας να επιτύχει σύγκλιση των περιφερειακών ανισορροπιών δεν αποσιωπάται ούτε και από την Επιτροπή, η οποία τονίζει ότι «η διαδικασία αυτή (της σύγκλισης) απαιτεί ποσοστά ανάπτυξης μεγαλύτερα από το μέσο όρο στα σχετικά καθυστερημένα κράτη μέλη»²⁴. Την επισήμανση αυτή την βρίσκουμε πολύ σημαντική. Η πρακτική αντίδραση της Ε.Ο.Κ. για να αποσωθηθεί αυτό το αρνητικό φαινόμενο, που θέτει σε κίνδυνο την συνοχή της Κοινότητας, πρέπει να είναι άμεση. Ας δούμε πόσο λειτουργικές είναι αυτές οι διακηρύξεις.

Βασικό μέσο περιφερειακής οικονομικής πολιτικής της Ε.Ο.Κ. είναι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Π.Α.) που για το σκοπό αυτό ιδρύθηκε το 1975 και το οποίο όπως αναφέρεται στο άρθρο 3 στοχεύει «να συμβάλει στη διόρθωση των κυριότερων περιφερειακών ανισοτήτων στην Κοινότητα, συμμετέχοντας στην ανάπτυξη και τη διαρθρωτική προσαρμογή των καθυστερημένων περιφερειών». Τα ποσά που διαχειρίστηκε το ΕΤΠΑ το 1988 ανήλθαν περίπου σε 0,1 του ΑΕΠ και 0,5 των ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου της Ε.Ο.Κ.²⁵. Δηλαδή πρόκειται για ασήμαντα ποσά μπροστά στο σύνολο των επενδύσεων της Κοινότητας. Επιπρόσθετα να σημειωθεί ότι ο κύριος όγκος του κοινοτικού προϋπολογισμού κατευθύνεται προς την κοινή αγροτική πολιτική (ΚΑΠ), η οποία είναι και η πιο αναπτυγ-

μένη τομεακή πολιτική και απορροφά περίπου τα 2/3 του κοινοτικού προϋπολογισμού.

Η αδυναμία του ΕΤΠΑ και κατ' επέκταση των διαρθρωτικών ταμείων, να επιφέρουν άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων, οδήγησε την ΕΟΚ μπροστά σ' αυτή την έκρυθμη κατάσταση, να προχωρήσει στον άμεσο συντονισμό των ενεργειών της. Με τον κανονισμό 2052/88 η Επιτροπή αποφάσισε την αναδιάρθρωση των ταμείων της, δημιουργώντας τα Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ), τα οποία έχουν πενταετή διάρκεια 1988-93 με προοπτική ανανέωσής τους. Γενικός στόχος των ΣΠΑ είναι άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων και η εξισορρόπηση του κοινοτικού καταμερισμού εργασίας. Έτσι η δράση της κοινότητας μέσω των διαρθρωτικών ταμείων, της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕ) και των άλλων χρηματοδοτικών οργάνων, αποσκοπεί στην επίτευξη των γενικών στόχων που αναφέρονται στα άρθρα 130Α και 130Γ της συνθήκης, συμβάλλοντας στην επίτευξη πέντε πρωταρχικών στόχων:

- Στόχος 1: Προώθηση της ανάπτυξης και διαρθρωτικής προσαρμογής των καθυστερημένων περιφερειών.
- Στόχος 2: Μετατροπή των περιφερειών, παραμεθορίων περιοχών ή τμημάτων περιοχών που πλήττονται σοβαρά από την βιομηχανική παρακμή.
- Στόχος 3: Καταπολέμηση της ανεργίας μακράς διάρκειας.
- Στόχος 4: Διευκόλυνση της επαγγελματικής ένταξης των νέων.
- Στόχος 5: Με την προοπτική της αναμόρφωσης της κοινής γεωργικής πολιτικής, επιτάχυνση της προσαρμογής των γεωργικών διαρθρώσεων και προώθηση της ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών.

Η πολιτική της ΕΟΚ με τα ΣΠΑ περνά σε νέα ποιοτική φάση. Η προσωρινή ευφορία που επικρατεί στους ευρωπαϊκούς κύκλους οδηγεί τους εταίρους να έρχονται σε άμεση και συχνή επαφή, συνεννοούμενοι όλο και περισσότερο σε επίπεδο εθνικών κυβερνήσεων. Αυτό όμως σε καμιά περίπτωση δεν σημαίνει ότι θρискόμαστε μπροστά στην προοπτική επίλυσης των χρόνιων διαρθρωτικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η Ε.Ο.Κ. Αντίθετα η ιστορική συγκυρία που ευνοεί την προοπτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, έχει σαν συνέπεια να οδηγούμεθα σε υπερεθνικές συγκεντρωτικές ρυθμίσεις.

Η επίτευξη όμως των συγκεκριμένων στόχων θα εξαρτηθεί από το ύψος των πιστώσεων, αλλά και από την ικανότητα της χώρας μας να τις απορροφήσει. Η πείρα από τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα, δείχνει ότι η απορροφητικότητα της

Ελλάδας είναι πολύ χαμηλή και κυμαίνεται σε 20-30%. Αυτό οφείλεται σε εγγενείς αδυναμίες του κρατικού μηχανισμού να προγραμματίσει για χρονικό ορίζοντα μεγαλύτερου του έτους, στη βάση των προδιαγραφών που καθορίζει η Ε.Ο.Κ. Το κυριότερο όμως οφείλεται στην ανεπάρκεια του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ), που αδυνατεί να συμπληρώσει την προαπαιτούμενη ελληνική συμμετοχή στα προγράμματα συγχρηματοδότησης, αφού οι κοινοτικοί πόροι δεν προστίθενται σε απόλυτα μεγέθη στο ύψος των Δημόσιων Επενδύσεων, αλλά δρουν συμπληρωματικά, με όλες τις αρνητικές συνέπειες. Έτσι, η απόφαση της Επιτροπής που προβλέπει τον διπλασιασμό των πιστώσεων για τα διαρθρωτικά ταμεία μέχρι το 1993, μπορεί να χαρακτηριστεί ουτοπική, αφού στο μεταξύ ο κοινοτικός προϋπολογισμός για το 1992 προβλέπεται να είναι μόλις το 1,2% του κοινοτικού ΑΕΠ και οι διαρθρωτικές δαπάνες το 1/4 αυτού του ποσού, δηλαδή 0,3 του ΑΕΠ. Η πολιτική όμως πρακτική δείχνει ότι κι αυτός ο στόχος θα μείνει ανεκπλήρωτος, οι πιστώσεις θα κυμανθούν σε χαμηλά επίπεδα, ενώ τα διαρθρωτικά ταμεία δύσκολα θα βελτιώσουν την θέση τους.

Το 1986 οι καθαρές δαπάνες για την περιφερειακή πολιτική αντιπροσώπευαν μόνο το 7% του κοινοτικού προϋπολογισμού. Παραδόξως κι αυτά τα περιορισμένα ποσά που δαπανώνται για την αντιμετώπιση των χρόνιων διαρθρωτικών προβλημάτων, δεν κατευθύνονται κατά κανόνα στις 5 χώρες που συγκεντρώνουν τις περισσότερες αδυναμίες στην παραγωγική τους δομή (Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία, Ιρλανδία και Ελλάδα), οι οποίες αν και αντιπροσωπεύουν το 1/3 περίπου του ενεργού πληθυσμού της Κοινότητας, απορροφούν μόνο το 60% των πιστώσεων του Ε.Τ.Π.Α. Η αδυναμία του Ε.Τ.Π.Α. να δράσει αποτελεσματικά στον τομέα που του ανατέθηκε, αίρεται, όταν η Ιταλία που θεωρείται μία από τις 7 βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες του δυτικού κόσμου «εισπράττει από τις πιστώσεις του Ε.Τ.Π.Α. το 35,5% όπως και η Μ. Βρετανία μέλος κι αυτή του ομίλου των 7, της αναλογεί το 24,1% των πιστώσεων του ταμείου»²⁶.

Μπροστά σ' αυτή την εκρηκτική κατάσταση, την εμφανή οικονομική αδυναμία των χωρών της Κοινοτικής Μεσογειακής λεκάνης για αυτοδύναμη οικονομική ανάπτυξη, η Κοινότητα κατόπιν των πιέσεων αυτών των χωρών για ειδική μεταχείριση, προχώρησε στην κατάρτιση των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ). Σοβαρά προβλήματα υπάρχουν τόσο στην διάρθρωση, όσο και στην κατανομή των ΜΟΠ. Μεγάλο τμήμα αυτών των προγραμμάτων απορροφάται από την Γαλλία και την Ιτα-

λία και μάλιστα στο βιομηχανικό τομέα. Αντίθετα για τη χώρα μας το 1/2 των ΜΟΠ κατευθύνεται στον γεωργικό τομέα και αποσκοπούν στον εκσυγχρονισμό και την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών²⁷. Τα αποτελέσματα συνεπώς από την εφαρμογή των ΜΟΠ, αναμένεται να τροφοδοτήσουν τις περιφερειακές ανισότητες της Κοινότητας, διευρύνοντας το χάσμα που χωρίζει τον βιομηχανικό Βορρά από τον γεωργικό Νότο.

Οι εξελίξεις στην ανατολική Ευρώπη, η επανένωση της Γερμανίας, έχουν καταστήσει δεινή την θέση των χωρών της Μεσογειακής λεκάνης στην ΕΟΚ. Μελετάται όπως έχει ήδη τονιστεί η περικοπή των επιδοτήσεων και των διαρθρωτικών ταμείων, ώστε να διευκολυνθεί η πορεία τους προς Ανατολάς. Οι οραματιστές της Ε.Ο.Κ., παλιοί και νέοι, φαίνονται να τα έχουν χαμένα, κυριολεκτικά δεν μπορούν να πιαστούν από πουθενά. Η σύγχυση στην οποία έχουν περιέλθει είναι πραγματικά πλήρης.

7. Συμπεράσματα

Επιχειρήσαμε μια αναλυτική παρουσίαση των περιφερειακών ανισοτήτων της Ε.Ο.Κ. Τα βασικά αίτια του προβλήματος, έχουν την ρίζα τους, στον ίδιο τον οικονομικό και κοινωνικό χαρακτήρα της Κοινότητας. Το μέγεθος αυτού του προβλήματος, επιβάλλει στους ισχυρούς εταίρους του βιομηχανικού Βορρά να μην αγνοούν πλήρως αυτό το ζήτημα, το οποίο αν δεν ρυθμιστεί έστω και προσωρινά, μπορεί να οδηγήσει σε απρόβλεπτες καταστάσεις, δηλαδή την αυτοαναίρεση της κοινοτικής συνοχής και την πλήρη απορρύθμιση. Για το λόγο αυτό η Επιτροπή είναι υποχρεωμένη να παίρνει κάποια ημίμετρα, ώστε να αποσωθήσει βίαιες ενέργειες από την πλευρά των χωρών, που θίγονται από την αυτήν την προοπτική της Ε.Ο.Κ.

Παρόλα αυτά οι εισοδηματικές διαφορές κυρίως σε εθνικό επίπεδο, αποκλίνουν θα λέγαμε σε επικίνδυνο σημείο. Η προοπτική της ενιαίας εσωτερικής αγοράς, αναμένεται να τροφοδοτήσει ακόμα περισσότερο αυτές τις ανισορροπίες. Οι μηχανισμοί και οι νόμοι της αγοράς σε κάθε περίπτωση ευνοούν τις χώρες του βιομηχανικού Βορρά. Το παράδειγμα της Ιταλίας με τον προβληματικό Νότο (Mezzogiorno) είναι πειστικότερο και υποδηλώνει ότι δεν έφθασαν 30 χρόνια Ε.Ο.Κ. για να λυθεί ένα τέτοιο σοβαρό ζήτημα. Η δομική αδυναμία του καπιταλιστικού συστήματος να επιτύχει ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη, είναι κάτι παραπάνω από βέβαιο. Επιπρόσθετα η Επιτροπή με τα περιορισμένα μέσα

και τους πόρους που προτίθεται και στο μέλλον να διαθέσει, για την άσκηση της περιφερειακής της πολιτικής, δεν διαφαίνεται να έχει ικανοποιητικά αποτελέσματα.

Απαιτείται λοιπόν γενναία αύξηση των περιφερειακών πόρων υπέρ των προβληματικών χωρών του γεωργικού νότου, διαφορετικά μια μελλοντική περιφερειακή οικονομική κρίση που θα μαστίσει ανεπανόρθωτα αυτές τις χώρες, είναι αναπόφευκτη. Αυτή η παρατήρηση στηρίζεται στην μέχρι τώρα πορεία που διέγραψε η Ε.Ο.Κ. πάνω σ' αυτό το ζήτημα, προσκομίζοντας αρνητικά αποτελέσματα. Ένα τέτοιο πρόβλημα αν συνδυαστεί με την αφοσίωση που τελευταία δείχνουν, οι ισχυροί εταίροι του Βορρά, στην αποτελεσματικότητα των μηχανισμών και των νόμων της αγοράς (ενιαία εσωτερική αγορά), τότε μια μελλοντική απορρύθμιση, με ρωγμές στη συνοχή της Ε.Ο.Κ. θα είναι ένα αντικειμενικό φαινόμενο.

Σημειώσεις

1. Βαϊτσος Κωστής – Dudley Seers, *Κοινή Αγορά και Άνιση Ανάπτυξη*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1983, σελ. 5.
2. Κόνσολας Νίκος, *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1983, σελ. 67.
3. Hirschmann, A.O., *Die Strategie der Wirtschaftlichen Entwicklung*, Stuttgart, 1967, σελ. 171.
4. Λένιν Β.Ι., *Ο Ιμπεριαλισμός Ανώτατο Στάδιο Ανάπτυξης του Καπιταλισμού, Σύγχρονη Εποχή*, Άπαντα, τόμος 27, σελ. 365.
5. Weltentwicklungsbericht, *Weltbank*, Washington D.C., σελ. 88.
6. Καυκαλάς Γρηγόρης, *Περιφερειακή Οργάνωση της Βιομηχανίας*, Θεσσαλονίκη, 1984, σελ. 10.
7. Μπαμπανάσης Σ. – Σούλας Κ., *Η Ελλάδα στην Περιφέρεια των Αναπτυγμένων Χωρών*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1976.
8. Κόνσολας Νίκος, *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1983, σελ. 347.
9. Φίλιας Βασίλης, «Αστυφιλία», *Οικολογικά*, 2, Αθήνα, 1979, σελ. 8.
10. Αλαθάκος Αλέκος, *Σημειώσεις για την Αριστερά στην Ευρώπη, Σύγχρονη Εποχή*, Αθήνα, 1988, σελ. 93.
11. Σέβτσοφ Β.Σ., *Καπιταλιστική Ολοκλήρωση και Ε.Ο.Κ.*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1976, σελ. 11.
12. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Δεκάτη Τρίτη Έκθεση*, Βρυξέλλες, 1989.
13. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Δεκάτη Τρίτη Έκθεση*, Βρυξέλλες, 1989.
14. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Δεκάτη Τρίτη Έκθεση*, Βρυξέλλες, 1989.

15. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Τρίτη Περιοδική Έκθεση*, Βρυξέλλες, 1987.
16. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Τρίτη Περιοδική Έκθεση*, Βρυξέλλες, 1987.
17. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Τρίτη Περιοδική Έκθεση*, Βρυξέλλες, 1987.
18. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Τέταρτη Περιοδική Έκθεση*, Βρυξέλλες, 1991.
19. Αλαθάνος Αλέκος, *Σημειώσεις για την Αριστερά στην Ευρώπη*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1988, σελ. 92.
20. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Τρίτη Περιοδική Έκθεση*, Βρυξέλλες, 1987.
21. Ιωακειμίδης Π., *Ο Μετασχηματισμός της Ε.Ο.Κ.*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1988, σελ. 57.
22. Ρουμελιώτης Παναγιώτης, *Η Ενοποίηση της Ε.Ο.Κ. Προβλήματα και Προοπτικές*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1986, σελ. 9.
23. Γιαννίτσος Τάσος, *Η Ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και Επιπτώσεις στην Βιομηχανία και στο Εξωτερικό Εμπόριο*, Ίδρυμα Μεσογειακών Ερευνών, Αθήνα, 1988, σελ. 423.
24. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Τρίτη Περιοδική Έκθεση*, Βρυξέλλες, 1987.
25. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Δεκάτη Τέταρτη Έκθεση για το ΕΤΠΑ*, Βρυξέλλες, 1990.
26. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Δεκάτη Τρίτη Έκθεση*, Βρυξέλλες, 1989.
27. Κωστόπουλος Τρύφωνας, *Περιφερειακή Ανάπτυξη και Λαϊκή Συμμετοχή – Η περίπτωση των Νομαρχιακών Συμβουλίων στην Ελλάδα*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα, 1988, σελ. 39.

Βιβλιογραφία

- Αλαθάνος Αλέκος, *Σημειώσεις για την Αριστερά στην Ευρώπη*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1988.
- Αθανασόπουλος Κων/νος, *Νομοθεσία Περιφερειακής Αναπτύξεως*, τεύχος Γ', Αθήνα, 1983.
- Αμίν Σαμίρ, *Η Άνιση Ανάπτυξη*, Καστανιώτης, Αθήνα, 1976.
- Βαϊτσος Κωστής – Dudley Seers, *Κοινή Αγορά και Άνιση Ανάπτυξη*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1983.
- Γιαννίτσος Τάσος, *Η Ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και οι Επιπτώσεις στην Βιομηχανία και στο Εξωτερικό Εμπόριο*, Ίδρυμα Μεσογειακών Ερευνών, Αθήνα, 1988.
- Cornett Andreas, «Regional Policy in the 1990's. A Survey of Regional disparities and Development prospects in the Northwestern European E.C. Countries», *The Regional Science Association*, 30th European Congress, Istanbul, Turkey, August, 1990.

- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Προτάσεις της Επιτροπής για τα Ολοκληρωμένα Μεσογειακά Προγράμματα*, Βρυξέλλες, 1987.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Τρίτη Περιοδική Έκθεση*, Βρυξέλλες, 1987.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *14η Έκθεση για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Βρυξέλλες, 1990.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Οδηγός για τη Μεταρρύθμιση των Κοινοτικών Διαρθρωτικών Ταμείων*, Λουξεμβούργο, 1989.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Ένας Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χώρος ενόψει του 1992*.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Δεκάτη Τρίτη Έκθεση*, Βρυξέλλες, 1989.
- Hirschmann A.O., *Die Strategie der Wirtschaftlichen Entwicklung*, Stuttgart, 1967.
- Isdard Walter, «Regional Science, The Concept of Region and Regional Structure», *Papers R.S.A.*, 1956.
- Ιωακείμης Π., *Ο Μετασχηματισμός της Ε.Ο.Κ.*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1988.
- Κακαβάς Απόστολος, *Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα υπό το Πρίσμα των Νόμων της Οικονομικής*, Αθήνα, 1977.
- Καυκαλάς Γρηγόρης, *Περιφερειακή Οργάνωση της Βιομηχανίας*, Θεσσαλονίκη, 1984.
- Κιντής Α., «Περιφερειακή Βιομηχανική Ανάπτυξη της Ελλάδος και Επιπτώσεις από την Ένταξη στην Ε.Ο.Κ.», στην έκδοση του Ε.Β.Ε. Θεσσαλονίκης, *Προβλήματα Περιφερειακής Οικονομικής Ανάπτυξης*, Θεσσαλονίκη, 1980.
- Κόνσολας Νίκος, *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1983.
- Κωστόπουλος Τρύφωνας, *Περιφερειακή Ανάπτυξη και Λαϊκή Συμμετοχή – Η Περίπτωση των Νομαρχιακών Συμβουλίων στην Ελλάδα*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα, 1988, σελ. 39.
- Κωττής Γ., *Βιομηχανική Αποκέντρωση και Περιφερειακή Ανάπτυξη*, εκδόσεις Ι.Ο.Β.Ε., Αθήνα, 1980.
- Λένιν Β.Ι., *Ο Ιμπεριαλισμός Ανώτατο Στάδιο Ανάπτυξης του Καπιταλισμού*, Σύγχρονη Εποχή, Άπαντα, τόμος 27.
- Μασουράς Κ., «Τα ΜΟΠ και η Πρόκληση του Κοινοτικού Προγραμματισμού», *Περιφέρεια*, έκδοση Hellenews και της Εξπρές, Ιούλιος, 1988.
- Μπαμπανάσης Σ. – Σούλας Κ., *Η Ελλάδα στην Περιφέρεια των Αναπτυγμένων Χωρών*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1976.
- Myrdal G., *Economic Theory and Underdeveloped Regions*, London, 1969.
- Ντελόρ Ζακ, «Η Προοπτική του 1992», Εισαγωγή στην *Έκθεση Gecchini*.
- Παπαδάκη – Γιώτα Όλγα, *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική της Ε.Ο.Κ.*, Διδακτικές Σημειώσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 1991.
- Papadaki Olga, «Regional Policy in the EEC: The Case of Greece», *The Regional Science Association, 30th European Congress*, Istanbul, Turkey, August, 1990.
- Palma Andres Jose, «European Regional Policy and the Mediterranean Projects», *Commission of the European Communities, Directorate-General for Regional Policies*, 1990.

- Perrouc Francois, «Economic Space, Theory and Applications», *Quarterly Journal of Economics*, Issue 64, 1950.
- Pimpao Adriano, «The Science and Technology Development in Southern Europe: The Case of Portugal», Joint Programme on Regional Science Studies in Southern Europe, Faro Portugal, November, 1990.
- Προβατάς Δ., *Η Περιφερειακή Πολιτική της Ε.Ο.Κ.*, Αθήνα, 1978.
- Richardson Harry, *Περιφερειακή Οικονομική* (μετάφραση από τα αγγλικά), Παπαζήσης, Αθήνα, 1972.
- Ρουμελιώτης Παναγιώτης, *Η Ενοποίηση της Ε.Ο.Κ. Προβλήματα και Προοπτικές*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1986.
- Σέθτσοφ Β.Σ., *Καπιταλιστική Ολοκλήρωση και Ε.Ο.Κ.*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1979.
- Trono Anna, «Regional Imbalances and Employment Policies in Europe. A comparison between Italy and Great Britain», *The Regional Science Association 30th European Congress*, Istanbul, Turkey, August, 1990.
- Vahove N. and Klaassen L., *Regional Policy: A European Approach*, Westmeed, England, 1980.
- Vahove N. and Klaassen L., *Η Περιφερειακή Πολιτική της Ε.Ο.Κ. και των Χωρών Μελών της*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1983.
- Χιώτης Γ., *Η Πολιτική Περιφερειακής Αναπτύξεως και τα Οργανωτικά-Θεσμικά Πλαίσια του Περιφερειακού Προγραμματισμού*, Αθήνα, 1970.

